

માજી સૈનિકો અને શહીદ જવાનોના બાળકો માટે શૈક્ષણિક સવલતો (વૉર કન્સેશન)

૧. પ્રસ્તાવના અને યોજનાનું વ્યૂહાત્મક મહત્વ

ગુજરાત સરકાર દ્વારા રાષ્ટ્રની સરહદોનું રક્ષણ કરતા સંરક્ષણ દળોના જવાનો અને શહીદ વીરો પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાના ભાવરૂપે વિવિધ શૈક્ષણિક સવલતો અમલમાં મૂકવામાં આવી છે. 'વૉર કન્સેશન' (War Concessions) તરીકે ઓળખાતી આ યોજનાઓ સૈનિકોના પરિવારો માટે માત્ર આર્થિક મદદ જ નથી, પરંતુ એક મજબૂત "સામાજિક સુરક્ષાનું કવચ" પૂરી પાડે છે. GPSC, GSSSB, TET-TAT જેવી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે આ વિષયનું વિશ્લેષણ અત્યંત અનિવાર્ય છે, કારણ કે તે રાજ્ય સરકારના કલ્યાણકારી અભિગમ અને વહીવટી સંવેદનશીલતાને ઉજાગર કરે છે. આ સ્ટડી મટિરિયલ્સ વર્ષ ૧૯૬૨ થી ૧૯૯૯ સુધીના સત્તાવાર સરકારી ઠરાવોના આધારે તૈયાર કરવામાં આવી છે, જે આ સવલતોના ઐતિહાસિક અને વહીવટી પાસાઓને સ્પષ્ટ કરે છે. નીચે મુજબ આ યોજનાઓના ક્રમિક ઉલ્લાંઠિનો અભ્યાસ કરી શકાય છે.

૨. ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ અને મહત્વના સરકારી ઠરાવો

વૉર કન્સેશન યોજનાનો વ્યાપ સમય જતાં સતત વધતો રહ્યો છે. શરૂઆતમાં આર્મી પૂરતી મર્યાદિત રહેલી આ યોજનામાં બાદમાં અન્ય પાંખો અને અર્ધલશ્કરી દળોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.

- ઠરાવ ક્રમાંક WAC-1062-C (૧૫ નવેમ્બર, ૧૯૬૨): આ યોજનાનું પાયાનું અમલીકરણ હતું, જેમાં યુદ્ધ સેવાઓમાં જોડાતા જવાનો અને બિન-કમીશન્ડ અધિકારીઓના બાળકો માટે પ્રાથમિક જોગવાઈઓ કરાઈ હતી.
- ઠરાવ ક્રમાંક ૩બલ્યુ.એસી. ૧૦૬૩-૪૫૩૪૫-સી (૫-૫-૬૫): આ ઠરાવ દ્વારા યોજનામાં 'આસામ રાઈફલ્સ' ના નિશ્ચિત હોદ્દા ધરાવતા જવાનોના બાળકોને પણ આવરી લેવામાં આવ્યા.
- ઠરાવ ક્રમાંક WAC-1065/41257-C (૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૬૬): આ મહત્વના સુધારા દ્વારા યોજનાનો વ્યાપ વધારીને આર્મીની સાથે એરફોર્સ અને નેવી ના કોમ્બટન્ટ જૂનિયર કમિશન્ડ ઓફિસર અને અન્ય રેન્કના જવાનોના બાળકોને પણ સમાવવામાં આવ્યા.
- ઠરાવ ક્રમાંક MSB/2090/128/1066/G (૭ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯): કારગિલ યુદ્ધ (Operation Vijay) બાદ આ યોજનામાં "નિયમોનું ઉદારીકરણ" કરવામાં આવ્યું અને વર્ષોથી ચાલી આવતી આવક મર્યાદા સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવામાં આવી.

ટોપિક ટેસ્ટ | મોક ટેસ્ટ | સ્ટડી મટિરિયલ્સ | લેટેસ્ટ સરકારી નોકરીની માહિતી |

કલ્લિક: www.examconnect.in

આ ઉત્ક્રાંતિ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે ૧૯૯૯ના સુધારા બાદ આ સહાય 'જરૂરિયાત-આધારિત કલ્યાણ' (Needs-based welfare) મટીને 'સન્માન-આધારિત કલ્યાણ' (Honor-based welfare) બની છે.

૩. યોજના ૧: માજી સૈનિકો અને જવાનોના બાળકોને 'ફ્રી સ્ટુડન્ટશીપ'

આ યોજનાનો મૂળભૂત હેતુ લશ્કરી સેવા બજાવતા પરિવારો પરથી શિક્ષણનો આર્થિક બોજ ઘટાડી, તેમના સંતાનોના ઉજ્જવળ ભવિષ્યની ખાતરી કરવાનો છે.

- યોજનાનું નામ: માજી સૈનિકો અને જવાનોના બાળકોને શૈક્ષણિક સવલતો (વૉર કન્સેશન).
- શરૂ થયેલ વર્ષ: ૧૯૬૨ (તબક્કાવાર સુધારા સાથે).
- અમલ કરનાર વિભાગ: શિક્ષણ અને મજૂર વિભાગ, ગુજરાત સરકાર.
- ઉદ્દેશ: સંરક્ષણ સેવાઓમાં જોડાયેલા જવાનોના બાળકોને શિક્ષણના તમામ સ્તરે આર્થિક અને શૈક્ષણિક ટેકો આપવો.
- લાભાર્થી પાત્રતા: Jawans (જવાનો), Non-Commissioned Officers (બિન-કમીશન્ડ અધિકારીઓ), અને JCOs (Army, Air Force, Navy, and Assam Rifles). નોંધનીય છે કે કમીશન્ડ ઓફિસરો (Commissioned Officers) સામાન્ય રીતે આ મફત શિક્ષણ યોજનાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતા નથી.
- મુખ્ય લાભ: રાજ્યની તમામ સરકારી અને બિન-સરકારી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં (મેડિકલ, એગ્રીકલ્ચર, એન્જિનિયરિંગ અને માધ્યમિક શાળાઓ સહિત) તમામ સ્તરે મફત શિક્ષણ (Free-studentship).
- સહાયના ઘટકો: ટ્યુશન ફી માફી, શિષ્યવૃત્તિ, સ્ટાઇપેન્ડ (Stipend) અને પુસ્તક સહાયની જોગવાઈ.
- અમલીકરણ એજન્સી: યોજનાનો અમલ ડાયરેક્ટર ઓફ એજ્યુકેશન, ડાયરેક્ટર ઓફ ટેકનિકલ એજ્યુકેશન, ડાયરેક્ટર ઓફ મેડિકલ એન્ડ હેલ્થ સર્વિસીસ અને ડાયરેક્ટર ઓફ એગ્રીકલ્ચર દ્વારા સંયુક્ત રીતે કરવામાં આવે છે.
- અરજી પ્રક્રિયા: સંબંધિત શૈક્ષણિક સંસ્થાના વડા મારફત જરૂરી દસ્તાવેજો (સર્વિસ રેકોર્ડ, પ્રમાણપત્ર) સાથે અરજી કરવાની રહે છે.

આ યોજનાનો વ્યાપ બિન-સરકારી સંસ્થાઓ સુધી વિસ્તારીને સરકારે વહીવટી સરળતા સુનિશ્ચિત કરી છે.

૪. યોજના ૨: કારગિલ યુદ્ધના શહીદ/ઘવાયેલ સૈનિકોના બાળકો માટે વિશેષ સુધારેલી સવલતો (૧૯૯૯)

કારગિલ યુદ્ધના સંદર્ભમાં વર્ષ ૧૯૯૯માં લેવાયેલ નિર્ણય વહીવટી સીમાચિહ્ન સમાન છે, જે હેઠળ સૈનિક પરિવારો માટે આવક મર્યાદા જેવા અવરોધો દૂર કરાયા.

- યોજનાનું નામ: કારગિલ યુદ્ધમાં શહીદ/ઘવાયેલ સૈનિકોના બાળકો માટે શૈક્ષણિક સવલતોમાં સુધારો.
- અમલનું વર્ષ: શૈક્ષણિક વર્ષ ૧૯૯૯-૨૦૦૦ થી અમલી.
- વહીવટી સરળીકરણ (Strategic Point): અગાઉ આ લાભો મેળવવા માટે વાર્ષિક આવક મર્યાદા નિર્ધારિત હતી. આ ઠરાવ દ્વારા રૂ. ૨૫૦૦/- ની વાર્ષિક આવક મર્યાદા સંપૂર્ણપણે રદ કરવામાં આવી.
- લાભાર્થી શ્રેણી: કારગિલ યુદ્ધમાં શહીદ થયેલા અથવા કાયમી શારીરિક અક્ષમતા (Permanently Disabled) પામેલા સૈનિકોના બાળકો, તેમજ રાજ્યના માજી સૈનિકોના બાળકો.
- વિશેષ જોગવાઈ: ટ્યુશન ફી માફી અને શિષ્યવૃત્તિ માટેની આવક મર્યાદા નાબૂદ કરી કોઈપણ ભેદભાવ વગર ૧૦૦% શૈક્ષણિક સહાય આપવી.
- બજેટ હેડ: મુખ્ય સદર ૨૨૦૨ - સામાન્ય શિક્ષણ (યુદ્ધ રાહત - સહાયક અનુદાન) હેઠળ આ ખર્ચ ઉધારવામાં આવે છે.

આ સુધારો દર્શાવે છે કે રાજ્ય સરકાર સૈનિકોના ત્યાગનું મૂલ્ય આર્થિક સ્થિતિને આધારે નહીં પણ તેમના રાષ્ટ્રપ્રેમને આધારે અંકે કરે છે.

૫. લાભાર્થી કેટેગરી અને શરતોનું તુલનાત્મક પત્રક

યોજનામાં સમાવિષ્ટ વિવિધ લશ્કરી પાંખો અને તેમના હોદ્દાઓની સ્પષ્ટતા નીચે મુજબ છે:

કેટેગરી	સમાવિષ્ટ જવાનો/હોદ્દા	ઠરાવ સંદર્ભ
આર્મી (Army)	રાયફલ મેન, લાન્સ નાયક, નાયક, લાન્સ હવાલદાર, હવાલદાર (NCOs)	WAC-1062-C (૧૫-૧૧-૧૯૬૨)

આસામ રાઈફલ્સ	આસામ રાઈફલ્સમાં આર્મીના સમાન હોદ્દો ધરાવનાર જવાનો	WAC-1063-45345-C (૫-૫-૬૫)
નેવી અને એરફોર્સ	કોમ્બટન્ટ જૂનિયર કમિશન્ડ ઓફિસર (JCO) અને અન્ય લોઅર રેન્ક	WAC-1065/41257-C (૬-૧૨-૬૬)

મુખ્ય તારણ: યોજનાનો પ્રાથમિક લક્ષ્યાંક બિન-કમીશન્ડ ઓફિસર (NCO) અને નીચલા રેન્કના જવાનો છે, જ્યારે કમીશન્ડ ઓફિસરોને આ ચોક્કસ 'ફ્રી-સ્ટુડન્ટશીપ' યોજનામાંથી બાકાત રખાયા છે.

૬. પરીક્ષાલક્ષી અગત્યના તથ્યો

- બજેટ હેડનું પરિવર્તન: ૧૯૯૯ પહેલા જૂનું બજેટ હેડ "28-Education-E-General-Q-Scholarships-Other communities-(E)-War Concessions" હતું, જે હવે મુખ્ય સદર ૨૨૦૨ માં પરિવર્તિત થયું છે.
- આવક મર્યાદાનો ઇતિહાસ: ૧૯૯૯ પહેલા લાભાર્થીઓ માટે વાર્ષિક આવક મર્યાદા રૂ. ૨૫૦૦/- હતી, જે હવે શૂન્ય (નાબૂદ) છે.
- સહાયના પ્રકાર: આ યોજનામાં ટ્યુશન ફી માફી ઉપરાંત શિષ્યવૃત્તિ (Scholarship) અને સ્ટાઇપેન્ડ (Stipend) બંનેનો સમાવેશ થાય છે.
- શૈક્ષણિક વ્યાપ: ગુજરાતમાં વૌર કન્સેશન હેઠળ પ્રાથમિક, માધ્યમિક, મેડિકલ, એગ્રીકલ્ચર અને એન્જિનિયરિંગ સહિતના તમામ વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમો આવરી લેવાયા છે.
- અમલીકરણ સત્તા: આ યોજનાના અમલ માટે રાજ્યના ચાર મુખ્ય વિભાગોના વડાઓ (શિક્ષણ, ટેકનિકલ, મેડિકલ અને કૃષિ) જવાબદાર છે.

આ શૈક્ષણિક સવલતો દ્વારા ગુજરાત સરકાર 'રાષ્ટ્રના રક્ષકો' ના સંતાનોના ઉજ્જવળ શૈક્ષણિક ભવિષ્ય માટે પોતાની અતૂટ પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરે છે.